

**KANUN İCRACILIĞINDA “ÇEKTİRME TEKNİĞİ” VE KULLANIMINA YÖNELİK  
BİR ÇALIŞMA****Dr. Emre ERDOĞAN\*****ÖZET**

Kanun sazı teknik yönden Türk müziğinin en zengin çalgıları arasında yer almaktadır. Özellikle Türk müziğinin naif özelliklerinin yanı sıra Batı musikisinin teknik özellikleri de kanun sazında rahatlıkla kullanılabilir. 1900’lü yılların başında elde edilebilen kanun kayıtlarıyla birçok icra şekli, dolayısıyla icra tekniği tespit edilebilmiştir. Bu teknikler günümüze dek uygulanmış, geliştirilmiş ve başka tekniklerle harmanlanıp başka kullanımlara evrilmiştir. Bu tekniklerin en başında ise “Çektirme” başka deyişlerle çekerek, sürüme, süpürme gibi tabirlerle de anılan teknik kullanım gelmektedir. 20.yüzyıl itibariyle her kanun icracısının sıklıkla fakat farklı yöntemlerle kullandıkları bu teknik literatürde henüz geniş ölçekte değer bulamamıştır. Özellikle günümüz kanun icracılarından Ahmet Meter ve Halil Karaduman bu teknik kullanımı bilinçli şekilde kullanmışlar ve çektirme tekniğinin dikkat çekmesi hususunda öncü rol oynamışlardır. Bu çalışmada çektirme tekniğinin hem literatüre kazandırılması hem de bu tekniğin kullanılabilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle hazırlanmış bu çalışma bir durum çalışmasıdır. Çalışmada içerik analizi ve doküman analizi teknikleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda çektirme tekniğinin tarihsel kullanım esasları üzerine bilgilere yer verilmesinin yanı sıra günümüz kullanımıyla bir köprü oluşturulup eldeki veriler çerçevesinde betimlemeler yapılmıştır. Daha sonra elde edilen bulgular neticesinde çektirme tekniğinin nasıl bilinçli bir teknik kullanım haline getirileceği hususlarına değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde çektirme tekniği kullanımı bir eser üzerinden detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Çalışma, sadece çektirme tekniğinin günümüz literatürüne kazandırılması bakımından değil ayrıca sağ el kullanımının daha etkili kullanımı açısından da önemlidir. Çalışma sonucunda çektirme tekniğinin kanun icracıları için zaruri bir çalışma alanı olduğu, bu tekniğin bilinçli bir şekilde kanun eğitimi verilen kurumlarda anlatılıp öğretilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Çektirme tekniği, Kanun, Etüt, Eser icrası.

**A STUDY ON THE “ÇEKTİRME TECHNIQUE” AND ITS USE IN KANUN  
PERFORMANCE****ABSTRACT**

The Kanun instrument is technically one of the richest instruments in Turkish music. In particular, besides the naive features of Turkish music, the technical features of Western music can be used easily in the Kanun instrument. With the Kanun records that could be obtained in the early 1900s, many types of performance and performance techniques could be determined. These techniques have been applied, developed, blended with other techniques, and evolved into other uses. At the forefront of these techniques is the technical use, which is also referred to as "Çektirme" technique. As of the 20th century, this technique, which is frequently used by every Kanun performer, but with different methods, has not yet found its place in the literature on a large scale. Especially Ahmet Meter and Halil Karaduman, today's Kanun performers, have used this technique consciously and played a leading role in drawing attention to the Çektirme technique. This study aims to bring the Çektirme technique to the literature and increase the usability of this technique. This study is a case study prepared with qualitative research methods. Document analysis and content analysis techniques were used in the study.

\* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Çalgı Eğitimi Bölümü, kanunemre@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-8222-7297

In this regard, besides giving information on the historical usage principles of the *Çektirme* technique, a bridge with today's usage was created, and descriptions were made within the framework of the available data. Then, as a result of the findings obtained, the issues of how to use the *Çektirme* technique consciously were mentioned. In the last part of the study, the *Çektirme* technique was examined in detail over a piece of work. The study is important not only in terms of bringing the *Çektirme* technique to today's literature but also in terms of more effective use of the right hand. As a result of the study, it was concluded that the *Çektirme* technique is an essential field of study for Kanun performance, and this technique should be explicitly explained and taught in institutions where Kanun education is given.

**Keywords:** Çektirme technique, Kanun, Etude, Song Performance.

## 1. GİRİŞ

Kanun\*, hem melodik yönden hem de teknik kullanım yönünden zengin bir kullanıma ve de öneme sahiptir. Yüzyıllar boyunca birçok yenilikçi değişime uğramış olan kanun sazı günümüzde halen yenilikçi çalışmalarla gelişimini sürdürmektedir. Biçer'in de ifade ettiği gibi "Türk müziğindeki gelişmelerle birlikte dünyaya açılan çalgı icracıları çok daha fazla özgürlükler ortaya koyabilen seslendirmeler yaratmışlardır. Böylelikle bir eserin yorumlanmasında eserin, icranın sınırlılıkları aşılarak melezleşme hatta *palimpsest*\*\* kavramlarıyla örtüşebilen örnekler oluşturulmuştur" (Biçer, 2020: 1844). Özellikle kayıt teknolojisinin gelişimiyle 20.yüzyılın son çeyreğiyle birçok icra stili ve tekniği ortaya çıkmış ve bu teknikler günden güne geliştirilmiştir.

Kanun sazı pratikte ve görünüm olarak bazı yönlerden rahat ve de kolay görünen bir çalgıdır. Haliyle temel seslerin hazırda olması itibarıyla bu düşüncenin dile getirilmesi yanlış olmayacaktır. Hatta gündelik söylemde pelesenk olmuş olan "*kedi bile üzerine çıksa bir şeyler çalar*" söylemi müzik ortamlarında kanun icracılarını kızdırmanın bir yolu olarak düşünülür. Bu düşüncenin en basit sebebi ise, kanun icracısının bir ya da birden fazla inici sıralı diziyi tek elle aşağıya kadar mızrabı çekerek basitçe veya rahatça çalması olarak da düşünülebilir. Özellikle de çoğu perdesiz çalgının transpoze icralarda dizi çıkış ve inişlerinde zorlanması, bunun aksine kanun icracılarının ise bu pasajları tek elle rahat bir şekilde gerçekleştirmesi kanun icracıları üzerindeki bu olumsuz düşüncenin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Kanun icracıları üzerindeki bu algı Ahmet Meter ve Halil Karaduman'ın mevcut kanun icracılığındaki varlıklarının ortaya çıkmasına kadar süregelmiştir. Kanun icracılığı için önemli bir mihenk taşı olan "Ahmet Meter" ve "Halil Karaduman" birçok algıyı yıktığı gibi çektirme tekniğine de farklı bir bakış açısı getirerek kanun icracılığına önemli katkılar sağlamışlardır. Bu iki icracının birçok özelliği vardır ki bunların bazıları geçmişten süregelen Ahmet Yatman icra silsilesinin teknik ve icra özellikleri olduğu düşünülür. Bunların yanı sıra kendi geliştirdikleri icra stilleriyle de bu alana önemli hizmetler sağlamışlardır. Özellikle "Türk müziği eğitime yönelik kaynakların azlığı, belli başlı ekollerden başka tavırların bilinmemesi, geleneğin mevcut materyaller ile sınırlı bir biçimde aktarımı ve yeni üretimlere uzak duran tutucu anlayışın varlığı ve benzeri durumlar" ... (Öztürk, 2018:87) göz önünde bulundurulduğunda bu icracılar kanun icracılığı adına kaynak olma özelliğini de

\* Detaylı bilgi için bakınız Ayhan Sarı (2012: 95-105) .

\*\* Palimpsest bir kağıt üzerindeki yazının silinerek kağıdın tekrar kullanılması durumudur.

taşımaktadır. Bu iki sanatçı evrensel müzik algılarını kendi icra stilleriyle harmanlamış gerek Türk müziği gerekse farklı coğrafyalardaki müzik iklimlerinden istifade ederek yüzyıllarca tesiri sürecek çalışmalara imza atmışlardır. Özellikle üretmiş oldukları birçok yenilikçi icra stilleri ve hatta kanun sazı adına kazandırdıkları birçok süsleme kullanımları eğitim kurumlarında eğitim aracı olarak kullanılıp anlatılmaktadır. Türk müziği çalgılarında kullanılan birçok süsleme teknik kullanımlar vardır. Şen Tuncel'in (2021:1791) ifade ettiği gibi:

*“süslemeler diğer müzik türlerinde olduğu gibi klasik Türk müziğinde de eserin estetik özelliğine etki eden en önemli müzikal unsurlardan biridir. Şüphesiz ki bir müzik eserini icra eden icracının, eserin dinleyiciye sunumu esnasında bestekârın duygu ve düşüncelerini dikkate alarak üretmiş olduğu birtakım müzikal davranışlar bulunmaktadır. Bu davranışlar içinde yer alan süslemeler icracının müzikal bilgi birikimi ve kültürlenmesine göre şekillenmektedir. İracının kullanmayı tercih ettiği süsleme stili usta-çırak ilişkisi içinde öğrenilenlere bağlı olup icra üslubuna önemli ölçüde etki etmektedir.”*

Özellikle Batı müziği süsleme tekniklerindeki trill\*, tremolo, glissando, vibrato, akor, arpej teknik kullanımları\*\* icracılar tarafından sıklıkla kullanılır. Bunların yanı sıra çarpma ve perde glissandosunu kullanımları da Türk müziği yapısının vazgeçilmez süsleme tekniği unsurlarındandır. Kanun sazına bakıldığında ise süsleme tekniklerinin daha geniş bir yelpazeye sahip olduğu görülmektedir. Özellikle oktavlı icralar, mızrap çarpmaları\*\*\* ve de çektirme tekniği kullanımları kanun sazına ait özel kullanımlar olup süsleme tekniği başlığı altında değerlendirilirler. Ahmet Meter ve Halil Karaduman gibi virtüöz\*\*\*\* kanun icracıları yukarıda belirtilen teknikleri üst seviyede kullanmış, özellikle mızrap çarpması ve çektirme tekniğini farklı boyutlara taşımışlardır. Yaklaşık 40 yıllık bir süre zarfında kanun icra alanına yön vermiş olan bu iki sanatçı özellikle çektirme tekniğini bilinçli bir kullanım şekline büründürmüş ve icralarının önemli bölümlerinde bu tekniği sıklıkla kullanmışlardır. Kanun icra alanında sıklıkla kullanılan bu teknik literatürde, akademik çalışmalarda kendisine yer bulamamıştır. Bu çalışma, çektirme tekniğinin bilimsel anlamda kabul görmemesi, eğitim verilen kurumlarda öğrencilere yeterince aktarılmadığı düşüncesiyle yola çıkılarak çalışılmıştır. Çalışma içerik analizi ve doküman analizi yöntemleriyle derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlayan nitel bir çalışmadır. Çalışma sürecinde ele alınan çektirme teknik kullanımı, betimsel analiz yapılarak mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak çektirme teknik kullanımının tarihsel süreçte kanun icracıları tarafından nasıl vücut bulduğu konusu irdelenecektir. Ardından ise çektirme teknik kullanımının teknik yönden kanun sazı üzerinde nasıl gerçekleştirildiği açıklanmıştır. Bu teknik kullanım özellikle Ahmet Yatman, Ahmet Meter ve Halil Karaduman'ın icra şekilleri üzerinden yorumlanmıştır. Daha sonra çektirme tekniğinin temel ilkeleri anlatılarak bu teknik için elzem olan etüt çalışmaları belirtilip nasıl çalışılması gerekliliği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın sonunda ise kanun icrası bakımından oldukça güç olan Haydar Tatlıyay'ın Acemaşiran Longa eseri çektirme tekniği kullanılarak nasıl daha etkili çalınabilir sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışma esnasında

\* Trill kullanımı için bkz. (Feridunoğlu, 2004: 84-85).

\*\* Teknik terimler için bkz. (Sözer, 2012)

\*\*\* Mızrap çarpması terimi için bkz. (Gönül, 2010).

\*\*\*\* Virtüöz için bkz. (Behar, 2015:68).

kullanılacak örnekler ve etütlerde sağ el için (Λ) sembolü, sol el için ise (O) sembolü kullanılmıştır. Çektirme tekniğinde ise ^ sembolü kullanılmıştır.

## 2. Çektirme Tekniğinin Kullanımı

Çalışmanın bu bölümünde çektirme teknik kullanımının tarihsel süreç içerisindeki kullanımını hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bilindiği gibi ses kayıt teknolojisi 20. yüzyılın ilk çeyreğiyle birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla ilk kanun kayıtları Artaki Candan ve Kanuni Hacı Arif Bey'in icra kayıtları olmuştur. Başka bir deyişle Arif Bey dönemi öncesindeki kanun icracıları hakkındaki bilgiler sözel bilgidен öteye gidememiştir.

Yirminci yüzyılın önde gelen icracılarından özellikle Artaki Candan, Kanuni Hacı Arif Bey, Ahmet Yatman, Ferid Alnar ve Vecihe Daryal icralarına bakıldığında çektirme tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle Artaki Candan'ın kıvrak gruppetto kullanımlarındaki mızrap hareketlerinde bu tekniği belirgin bir şekilde kullandığı görülmüştür (Web 1). Müzik hayatları hemen hemen aynı döneme denk gelen Ahmet Yatman, Ferid Alnar ve Vecihe Daryal icralarına bakıldığında da yine çektirme tekniğinin varlığından söz edilebilir. Özellikle Ahmet Yatman bugünün temel mızrap hareketlerinin mucidi olduğu iddia edilebilir. Özellikle Ahmet Yatman'ın icralarında kullandığı çektirme tekniği, motif yapıları ve de kullanılan mızrap çarpmaları günümüz icra anlayışıyla örtüşmektedir.

### Şekil 1. Ahmet Yatman'ın Hüseyini Makamındaki Çektirme Örneği



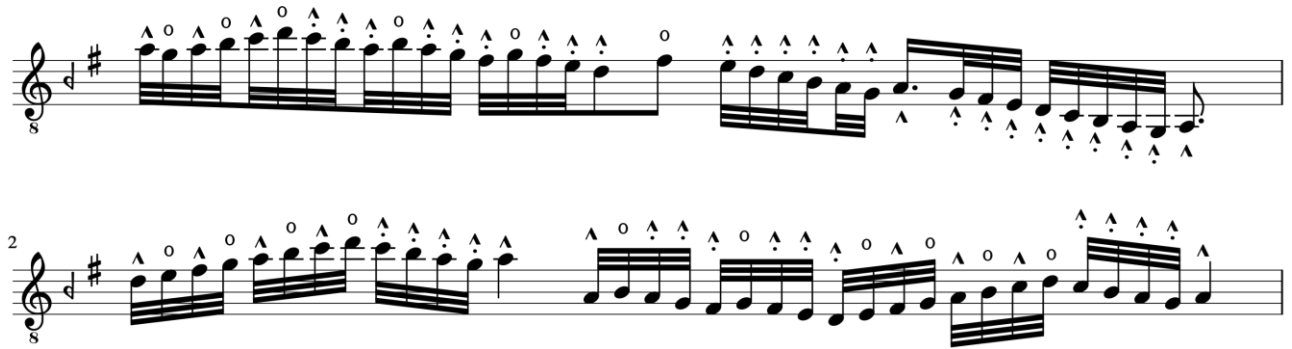
(Web 2)

Yukarıda gösterilen örnek kullanımda sıralı bir iniş esnasındaki çektirme kullanımı görülmektedir. Yatman'ın belirtilen bölümdeki teknik kullanımı ile günümüzde kullanılan çektirme tekniğinin yakın bir tınıya sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu tekniğin uygulanış biçimi çalışmanın diğer bölümünde görsellerle birlikte anlatılmıştır. Çektirme tekniğinin kullanımında Ahmet Yatman'ın dönüm noktası olduğu söylenebilir. Yatman, kanundan çıkartmış olduğu tonalite itibarıyla daha önce bahsedilen icracılardan ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Yatman günümüz kanun icra anlayışının sembol ismidir. Günümüzde kullanılan birçok teknik ve nağme kurgusunu Yatman'ın icralarında görmek mümkündür. Çektirme tekniği üzerinden de değerlendirildiğinde söz konusu bahis aynıdır. Yatman'ın mızrap kullanımı oldukça kuvvetli yani hacimli bir yapıda olduğu tezi yanlış olmayacaktır. Yatman, çektirme tekniğini oldukça kuvvetli bir yapıda duyurmaktadır. Özellikle normal mızrap vuruşuyla çektirme kullanımında ortaya çıkan tını neredeyse ayırt edilemeyecek düzeydedir. Kanun sazının diğer virtüözlerinden Vecihe Daryal'ın taksimleri dinlendiğinde çektirme tekniğinin kullanıldığı fakat bu kullanımların belli belirsiz olduğu, küçük motif yapılarında tercih edildiği görülmüştür.

Hasan Ferid Alnar'ın kanun taksimlerinde çektirme tekniğinin nadiren kullanıldığı görülmüştür. Fakat Özellikle kanun konçertosunun 1':05''süresi esnasında Alnar'ın bu tekniği belirgin bir şekilde kullandığı tespit edilmiştir (Web 3). Alnar'ın çektirme tekniği kullanımı esnasında teller üzerine orta sertlikte bir basınç uyguladığı görülmektedir. Ellerin ve kolların kanuna paralel olarak ellerin sanki kanun tellerine yapışık şekilde bu tekniğin kullanıldığı söylenebilir. Alnar'ın çektirme tekniğini gerçekleştirirken elde ettiği gücü tüm kol üzerine eşit bir şekilde yaydığı gözlemlenmiştir.

Günümüz kanun icracılığının önemli isimlerinden olmuş olan Halil Karaduman hem yenilikçi anlayışı hem de geleneksel musiki yapısını muhafaza etmiş en önemli şahsiyetlerindedir. Çektirme tekniği özelinden Halil Karaduman'ın icraları incelendiğinde çektirme tekniğinin bilinçli olarak sıklıkla kullanıldığı rahatlıkla gözlemlenebilir. Aşağıda gösterilen örnek sadece bunlardan biridir. Karaduman'ın örnekte kullanmış olduğu motif, cümle ve çektirme tekniği bilinçli bir şekilde hem tonalite hem de metronom değeri bakımından kusursuz işlenmiştir.

### Şekil 2. Halil Karaduman'ın Kullanmış Olduğu Çektirme Tekniğine Örnek



(Web 4)

Yukarıda verilen örnekte notalar üzerinde belirtilen mızrap özellikleri Karaduman'ın icra ettiği şekliyle dikte edilmiştir. Özellikle çektirme tekniğinin uygulandığı alanlar da belirtilerek bu teknik üzerine dikkat çekilmiştir. Karaduman, çektirme teknik kullanımını oldukça temiz, seri, kuvvetli bir şekilde gerçekleştirmektedir. Bu teknik kullanılırken özellikle sağ elin dış bükey kısmı kapalı yani teller üzerinde baskılama yapmayacak şekilde konumlandırılmıştır. Ayrıca sağ el pozisyonunun kanun gövdesinin orta bölgesi üzerinde konumlandığı, bu sayede de açık ve yumuşak bir ton elde edildiği görülmüştür. Halil Karaduman'ın çektirme tekniği nezdinde el pozisyonları aşağıda görüldüğü gibidir.\*

\* Kaynak Web 5.



**Resim 1. Halil Karaduman'ın Genel Mızrap Tutuş Ve Kullanışı**

Karaduman'ın mızrap kullanımı incelendiğinde kolların dirsek bölgelerinin fazla açık olmadan konumlandırıldığı görülmüştür. Mızrap tutuşu ise kolların açıklık pozisyonuna orantılı olarak daha düz tutulduğu, mızrapın vuruş yönünün ise hafif içeri doğru kavisli bir şekilde kullanıldığı söylenebilir. Karaduman'ın, çektirme tekniğini gerçekleştirirken mızrap vuruşunu gerçekleştiren işaret parmağı haricindeki parmakların konumunu kapalı tuttuğu görülmektedir. Bu parmakların telle irtibatının kesilmesiyle ortaya daha hacimli başka bir deyişle açık bir ton elde edildiği söylenebilir.

Günümüz kanun icra anlayışının diğer bir değeri olan Ahmet Meter'in icra yapısı incelendiğinde de çektirme teknik kullanımının oldukça sık tercih edildiği görülmektedir. Aşağıdaki görselde Meter'in mızrap tutuş şekli ve de çektirme tekniğini uyguladığı an görülmektedir\*.

\* Görsel Ahmet Meter'in görüntü kaydından alınmıştır. Detay için bkz. (Web 6).

**Resim 2. Ahmet Meter'in Çektirme Tekniğini Uygulama Şekli**

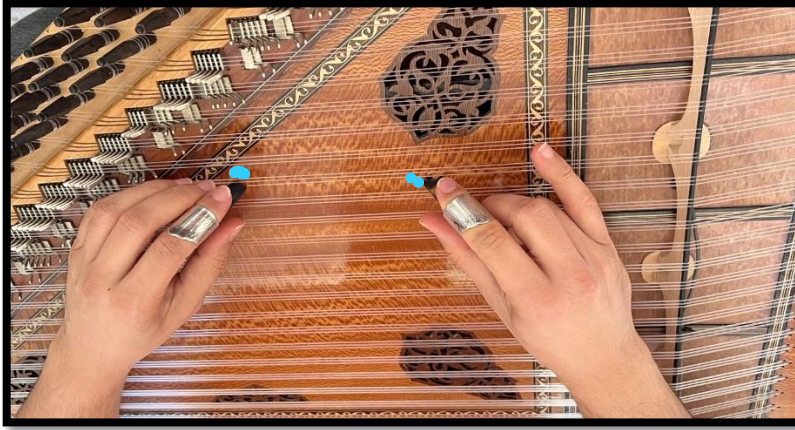
Ahmet Meter, çektirme tekniğini uygularken tıpkı normal mızrap kullanımında olduğu gibi 5 numaralı parmağı tellere paralel şekilde uzatmaktadır. Özellikle çektirme tekniği esnasında belirtilen parmak hafif olarak tellere değerek ortaya çıkan tını belli bir oranda kapatılmaktadır. Meter'in bu teknik kullanımla kanun sazından kuvvetli, net ve parlak bir ton elde ettiği gözlemlenmiştir. Meter, çektirme tekniğini oldukça rahat ve temiz bir şekilde gerçekleştirmektedir. Ortaya çıkan parlak ve net tınının mızrabın vuruş şeklinin dış bükey tarafına doğru ivmelenererek kullanılmasından dolayı sağlandığı düşünülebilir.

**2.1. Çektirme Tekniğinin Kaideleri ve Çalışma Disiplinleri**

Bu bölümde çektirme tekniğini yerine getirmek için gerekli şartlar açıklanmış ve bu şartlar görseller ile desteklenmiştir. Çektirme tekniği kullanımı Ahmet Meter ve Halil Karaduman icralarında üst seviyede uygulanması sebebiyle verilen örnekler de bu iki sanatçıya ait icralar üzerinden sağlanmıştır. Akabinde çektirme tekniğinin geliştirici unsurlarına değinilerek en temel düzeyde etüt çalışmaları oluşturulmuştur.

Aşağıdaki örneklerde Ahmet Meter ve Halil Karaduman'ın çektirme tekniği esnasındaki mızrap vuruş yönleri gösterilmiştir. Belirtilen mızrap yönlerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla resim üzerinde mızrabın vuruş yeri yani kullanılan bölgesi renkli işaretlemelerle ayrıca vurgulanmıştır. Aşağıda da belirtildiği üzere Ahmet Meter'in çektirme tekniği esnasında mızrabın dış bölümünü kullandığı tespit edilmiştir. Meter, mızrap vuruşunu genellikle kanunun orta bölgesinde gerçekleştirmektedir. Bazı seri çektirme tekniği kullanımlarında ise mızrap vuruşlarının eşiğe daha yakın bir bölgeden gerçekleştirdiği de görülmektedir.

Resim 3. Ahmet Meter'in Ortalama El Ve Mızrap Tutuş Şekli 1



Resim 4. Ahmet Meter'in Ortalama El Ve Mızrap Tutuş Şekli 2

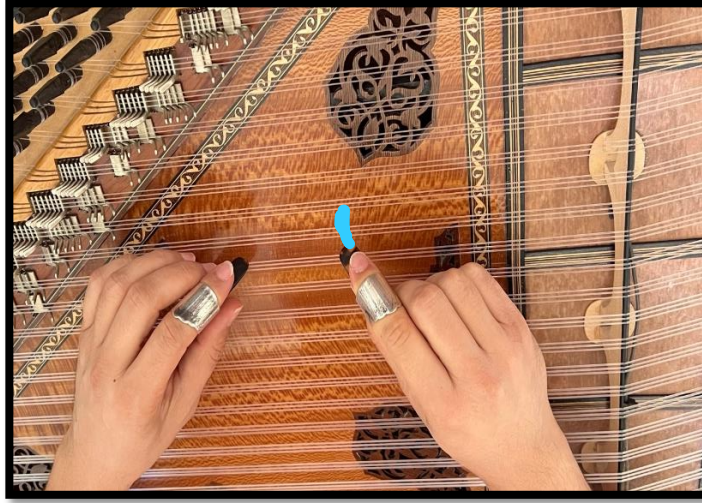


Meter'in bazı çektirme kullanımlarında 3 numaralı parmağı, mızrap kullandığı parmağının üzerine çıkardığı tespit edilmiştir. Bu durumun çektirme teknik kullanımının daha kuvvetli bir şekilde icra edilebilmesi amacıyla tercih edildiği düşünülmektedir.

Halil Karaduman'ın ise çektirme teknik kullanımını mızrabının iç kavis bölgesiyle icra ettiği görülmüştür. Karaduman'ın mızrap kullanımının belirgin olarak anlaşılabilmesi adına aşağıdaki örnek resim üzerinde vurgulamalar yapılmıştır. Karaduman'ın mızrap vuruş esnasında elini hafif bir şekilde içe doğru bükmesi de dikkat çeken diğer bir husustur. Karaduman'ın bu kullanımı tercihen değil zaruri bir durumdur. Mızrabın iç bölümüyle yapılan icralarda sağ elin hafif içe çevrilmesi insan fizyolojisi adına kaçınılmaz bir durumdur.



**Resim 5. Halil Karaduman'ın Ortalama El ve Mızrap Tutuş Şekli 1**



**Resim 6. Halil Karaduman'ın Ortalama El ve Mızrap Tutuş Şekli 2**



## 2.2. Çektirme Tekniğinin Temel İlkeleri:

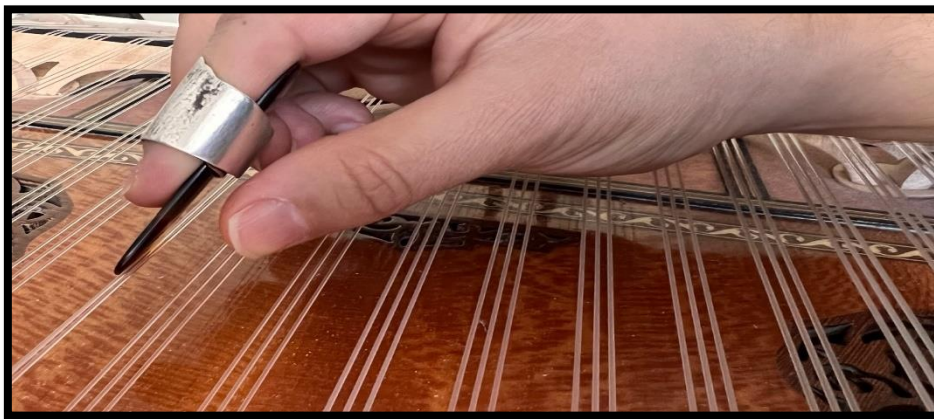
1. Yukarıda belirtilen mızrap yönleri hususunda öncelikle hangi mızrap yönünün tercih edileceği belirlenmelidir, fakat iki mızrap vuruş biçiminin de çalışılmasında fayda görülmektedir (Bkz. Resim 5- Resim 6).
2. Çektirme tekniği kullanım esnasında sağ el bileğinin iç bölümü tellerle temas halinde olmalıdır. Özellikle çektirme esnasında tellerden elde edilecek gücün kontrollü bir şekilde artırılabilmesi için bu elzem bir durumdur. Bunun yanı sıra el bilek kısmının tellere değmesi metronom değerinin isteğe göre ayarlanmasında öncü rol oynayacaktır.

**Resim 7. Çektirme Tekniği Esnasında Ellerin Tellerle Temas Edeceği Bölüm**



3. Sağ el mızrap parmağının dışında kalan parmak pozisyonlarının önceden belirlenmesinde fayda görülmektedir. Yine burada çektirme tekniğinin hangi yönde geliştirileceği (açıklık-kapalılık durumuna göre ortaya çıkacak ton yani tını farklılık gösterecektir) konusunda karar vermek önemlidir (Bkz. Resim3, Resim4, Resim5 ve Resim6)
4. Çektirme tekniğinin temeli sağ el ya da sol ile mızrabının teller üzerine yapışık bir şekilde yani elimizi kaldırmadan diğer tellere sürüme esasına dayanır. Bu teknik esnasında mızrap ile tel arasındaki iletişimi oldukça kuvvetli tutmak gerekmektedir. Ellerin çektirme yapılacak olan ses üzerinden kalkmaması bu teknik kullanım için en önemli hususların başında gelmektedir.

**Resim 8 Çektirme Tekniğinde Uygulanacak Esaslar**



Yukarıdaki resim 8 örneğindeki el ve parmak pozisyonu, sesler arası geçiş esnasında korumak gerekmektedir. Yine örnekte gösterildiği gibi bir sesi oluşturan 3 teli yüzeysel değil kuvvetli bir şekilde çekerek o perdenin duyurulması gerekmektedir. Aksi takdirde daha zayıf bir ton elde edilebilir. Tabi ki bu kullanım tamamen tercihe bağlıdır. Kuvvetli ya da daha hafif bir ton elde etmek tamamıyla icracının kişisel tercihine göre değişkenlik gösterecektir. Çektirme tekniğindeki temel ilke sert ya da zayıf duyum değil temiz ve kaliteli bir icra biçiminin benimsenmesidir.

### 2.3. Çektirme Tekniği İçin Başlangıç Seviyesi Temel Etütler

Çektirme tekniği için oluşturulmuş ilk etüt aşağıda gösterildiği gibidir. Notaların üzerlerinde de bu teknik kullanımın hangi el ile icra edileceği belirtilmiştir. 4 tekrar şeklinde yazılan etüt 8 tekrar şeklinde de çalışılabilir. Ayrıca belirtilen etüt yapısının bütün seslere uygulanmasında fayda görülmektedir.

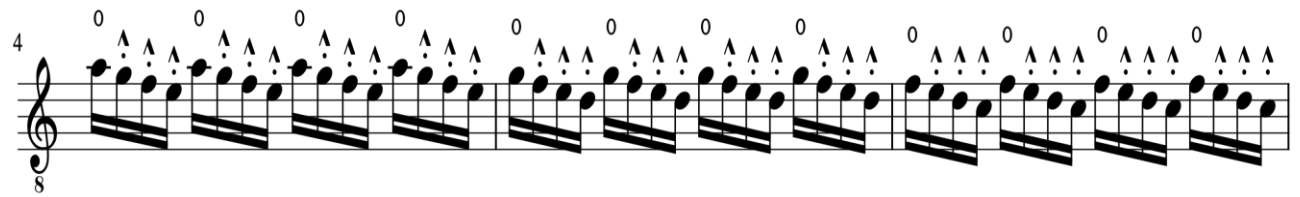
#### Etüt 1

Etüt, aşağıda da belirtildiği gibi sol elle başlayıp diğer iki ses sağ el çektirme pozisyonuyla tamamlanma esasına dayalıdır.

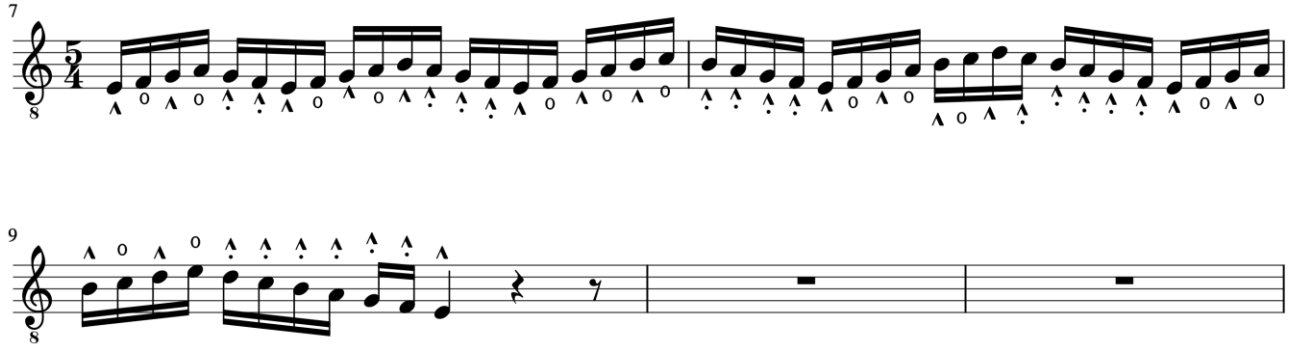


Etüdü 2 oktav çalışınız, akabinde el pozisyonlarını ters çevirerek sağ, sol, sol şeklinde çalışınız; Çektirme tekniği, sağ el esasına dayalı bir çalışma olarak görünse de sol elin gelişimi için de oldukça önemlidir. Çektirme tekniğini oktavlı bir şekilde uygulanabilmesi adına her iki elin de çektirme tekniği esaslarına göre çalıştırılması gerekmektedir. Metronom seviyesi düşükten yükseğe doğru kademeli bir şekilde artırılmalıdır.

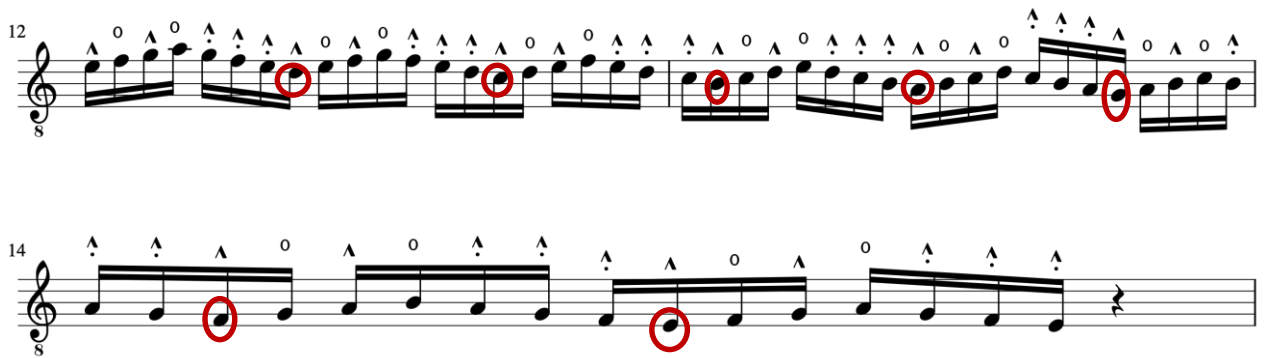
#### Etüt 2



- Etüt çalışması yine sıra sesler üzerinden oluşturulmuştur. İlk perdenin sol el ile icrasının ardından diğer sesler sağ el çektirme pozisyonuyla icra edilmelidir. Bu etüt çalışması etüt 1'de olduğu gibi bütün perdeler üzerinde düşük metronom değeriyle başlanmalıdır. Ardından metronom değerinin kademeli olarak artırılması beklenmektedir. 2 oktav çalışılmasının ardından belirtilen parmak yerleri tersine çevrilerek sağ, sol, sol, sol mızrap kullanım şekliyle de çalışılmalıdır.

**Etüt 3**

3. Etüt çalışması ilk iki çalışmaya göre daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Çünkü bu etüt çalışması hem normal mızrap kullanımı hem de çektirme teknik kullanımının bir arada kullanma esasına göre hazırlanmıştır. Yukarıdaki kullanımı farklı perdeler, makamlar üzerinden de gerçekleştirmek önemlidir. Çıkıcı pozisyondaki perdeler sıralı bir şekilde icra edilirken inici yapıdaki sıra sesler çektirme tekniğiyle uygulanmaktadır. Burada yine düşük metronomla başlamak oldukça önem arz etmektedir. Çektirme tekniğinden fayda sağlamanın en temel yolu düşük metronomla çalışmaktır. Düşük metronom değeri ile çalışmak hataların ortaya çıkmasına ve icra kalitesinin artmasına olanak sağlayacaktır. Bu mevzu bahis tüm etütler için de geçerli bir durumdur. Bu etüt için önemli olan bir başka husus ise mızrap farklılıkları esnasındaki tını uyumu esnasındaki normal mızrap vuruşu ile inici dizi için kullanılan çektirme teknikleri arasındaki tını uyumu oldukça önemlidir. Bu iki teknik için yaklaşık olarak aynı tının elde edilmesi beklenmektedir. Bu yüzden mızraplar arasındaki ya da başka bir deyişle teller üzerine uygulanacak basıncın dengeli bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

**Etüt 4**

Etüt 4 çalışması bir önceki etütte olduğu gibi çıkıcı-inici motif kurgularıyla bezenmiştir. Bu etütte önemli olan vurgu yerlerinin doğru bir şekilde icra edilip duyurulmasıdır. Bu sebeple vurgu yerlerinin ve mızrap vuruşlarının daha açık bir şekilde ifade edilip anlaşılabilmesi amacıyla vurgu yerleri daire içinde belirtilmiştir. Özellikle sağ el normal mızrap vuruşu ile



çektirme tekniğinin kullanımı karıştırılmamalıdır. Vurgu yapılacak notalar sağ el normal mızrap vuruşuyla icra edilmelidir.

#### 2.4. Çektirme Tekniğinin Bir Eser Üzerinde Gösterilmesi

Çalışmanın bu bölümünde çektirme tekniğinin uygulanışı Haydar Tathiyay'ın bestesi olan Acemaşiran Longa üzerinden detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle Acemaşiran Longa'nın son bölümü kanun icracıları için oldukça zorlayıcıdır. Aşağıda da belirtilen bölüm yüksek metronom değerlerinde icra edildiğinde içinde barındırdığı geçkiler sebebiyle kanun icracılarına zor anlar yaşatmaktadır. Ve hatta belirli metronom değerlerinde “belirtilen bölüm” icra edilemez hale gelebilir. Yıllardır süre gelen çalışmalar neticesinde belirtilen eser üzerindeki problemleri bir nebze giderebilmek, eserin yüksek tempoda daha rahat bir şekilde icra edilebilmesini sağlamak adına birtakım parmak teknik ve şekillerinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu doğrultuda belirtilen “tema”larda hangi mandal değişimlerinin yapılması gerektiği hususunda da bilgilere yer verilmiştir. Bu temalar vasıtasıyla eser icrasının daha rahat bir şekilde gerçekleştirileceği düşünülmektedir.

#### Şekil 3. Haydar Tathiyay'a ait Acemaşiran Longa – 4. Hane İcrası

##### **Tema 1:**

Belirtilen acem perdesinin icrası esnasında tema 2 de yer alan şehnaz perdesi (la bemol) için gerekli olan mandalların indirilmesi elzemdir.

##### **Tema 2:**

Tema 2'nin icrası esnasında diğer ölçüde (10.ölçüde) yer alan hicaz perdesi (re bemol) için gerekli olan mandalların indirilmesi gerekir.

##### **Tema 3:**

Tema 3'te belirtilen kürdi (si bemol) perdesinin icrası esnasında 10. ölçüde daha önce kullanılan hicaz (re bemol) perdesinin natürel hale getirilmesi zaruridir.

##### **Tema 4:**

Tema 4'ün ölçüsü dâhilinde kullanılan perdeler esnasında zirgüle perdesinin (sol diyez) geçici şekilde tutulması\* elzemdir. Tema 4'te belirtilen düğah perdesinin icrasının hemen akabinde yine aynı ölçü sınırları içerisinde bulunan kürdi (si bemol) perdesi segâh ya da buselik perdesini konumuna getirilmelidir.

\* İcranın bu bölümünde mandal düzeneği sol el ile askıda tutulur yani mandal düzeneği tam anlamıyla mandal tahtasının sol tarafına doğru atılı hal getirilmez! zirgüle perdesi seslendirilmesiyle birlikte mandallar bırakılır ve zirgüle perdesi rast perdesine yani natürel pozisyona getirilir.

### 3. Sonuç ve Öneriler

20. yüzyıl itibariyle kimlik kazanmaya başlayan saz icracılığı özellikle 21. yüzyıl itibariyle önemli bir ivme kazanmıştır. Özellikle kanun icracılığı, gelişen teknolojik gelişmeler, kanun imalatçıların yenilikçi yaklaşımları ve evrensel müzik algısının kanun üzerindeki tezahürü birçok yenilikçi icracının ve dolayısıyla icra çeşitliliğinin de önünü açmıştır. Bu doğrultuda yeni gelişen teknikler, çalım stilleri icra çeşitliliği bakımından önemli gelişmelerdir. Bu gelişmelerden önemli bir yer teşkil ettiğini düşündüğümüz “çektirme tekniğinin” geçmişten günümüze varlığını koruduğu gibi önemini de arttırdığı düşünülmektedir.

Çektirme teknik kullanımının bilinçli bir şekilde amaç olarak kullanan ilk ismin Ahmet Yatman olduğu tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda 19.yüzyıl itibariyle bu teknik kullanımın kanun icracılarının çoğunda bilinçli ya da bilinçsizce kullanıldığı görülmüştür. Bu teknik kullanımın Ahmet Meter ve Halil Karaduman ile zirve dönemini yaşadığı sonucuna varılmıştır. Bu araştırma ile bu tekniğin disipline edilmesi hususunda ciddi bir çalışma disipliniyle çalışılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Çektirme tekniğinin sağ ve sol el için oldukça önemli bir teknik olduğu, çalışma çıktısı olarak sadece teknik gelişime değil aynı zamanda kanun sazından üretilen ton yani tını özelliklerinin de olumlu yönde geliştiği gözlemlenmiştir. Çalışma sonunda verilen eser icra örneğiyle birlikte çektirme tekniğinin ne denli önem arz ettiği, bazı eser icralarının başarılı bir şekilde icra edilebilmesi için oldukça önemli olduğu ve hatta zaruri bir durum olduğu sonuçlarına varılmıştır. Ayrıca mızrap yönlerindeki farklı kullanımlarla bu tekniğin icra stillerine doğrudan etki ettiği de Ahmet Meter ve Halil Karaduman örneklerine bakıldığında açık bir şekilde görülmektedir. Ahmet Meter ve Halil Karaduman’ın icra stillerini belirleyen en önemli teknik kullanımların başında çektirme tekniğinin geldiği sonucu da açık bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Bu çalışmanın sonuç bölümünden ziyade öneriler kısmının daha önemli olduğu düşünülmekte olup bu öneriler maddeler halinde sıralanmıştır:

1. Çektirme tekniği çalışma prensipleri ve kaideleri metin içerisinde belirtildiği gibi çalışılmalıdır.
2. Bu teknik kullanım belirli bir disiplin çerçevesinde ele alınmalı ve çalışılmalıdır.
3. Çektirme tekniği çalışma sürecinde sol elin ihmal edilme riski bulunmaktadır. Bu sebeple sol el çalışmalarının da önemi bir yere sahip olduğu unutulmamalıdır. Çektirme tekniğinde sadece sağ elin yeterliliği değil sol elin de aktif bir şekilde icra etmesi gerekliliği unutulmamalıdır.
4. Çektirme tekniği diğer tüm tekniklerde olduğu gibi metronom eşliğinde çalışılmalıdır.
5. Metin içerisinde belirtilen etüt çalışmaları çektirme tekniğiyle çalışıldıktan sonra aynı etütler normal mızrap vuruşlarıyla da çalışılmalıdır (sağ elintembelliğe alışmaması için).
6. Haydar Tatlıyay’ın Acemaşiran Longa örneğinde gösterilen mızrap kullanımları ve bu yönde gösterilen uyarılar tamamıyla kişisel bir deneyim olup bu eserin en basit şekilde icra edilmesine yönelik hazırlanmıştır. Fakat belirtilen uyarıların dikkate alınmasının yanı sıra kendi kişisel çalım tavrınıza uygun olarak da eser icrasının farklı tekniklerle çalışılmasında yarar görülmektedir.

**KAYNAKÇA**

Biçer, E, B. (2020). Kemeñeci Vasilâki'ye Ait Kürdilihicazkâr Peşrevi Örnekleminde Türk Müziğinde Yorum, Turkish Studies, 15(3), 1837-1863.

Behar, (2015). Osmanlı/ Türk Musikisi Kısa Tarihi. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

Feridunoğlu, L. (2004). Müziğe Giden Yol, İnkılâp Yayınları: İstanbul.

Gönül, M. (2010). Nevres Bey'in Ud Taksimlerinin Analizi ve Ud Eğitime Yönelik Alıştırmaların Oluşturulması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Sarı, A. (2012). Türk Müziği Çalgıları, Nota Yayıncılık: İstanbul.

Sözer, V. (2012). Müzik Terimleri Sözlüğü. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Şen Tuncel, Ö. (2021). Klasik Türk Müziği Ses İcrâcılığında Alternatif Süslemeler. Turkish Studies, 16(6), 1789-1805.

Öztürk, S. (2018). Türk Müziği Saz Eğitiminde ve Eğitim-Öğretim Kaynaklarında Yöresel Tavrı Özelliklerinin Kullanılması. İstem Dergisi (31), 87-106.

Web 1: Kanuni Artaki Efendi Sultaniyegâh Kanun Taksimi <https://youtu.be/dyPoLODkhYE>

(Erişim:22.05.2022).

Web 2: Ahmet Yatman-Hüseyini Taksim Erişim <https://youtu.be/q81dTxw4Yrw> (Erişim: 18.05.2022).

Web 3: Hasan Ferid Alnar-Kanun Konçertosu <https://youtu.be/LAARlkCmsok> (Erişim: 22.05.2022).

Web 4: Halil Karaduman-Muhayyer Taksim <https://youtu.be/j2ymoytgNas> (Erişim: 21.05.2022).

Web 5: Halil Karaduman Hüseyini Faslı <https://youtu.be/wLyHHnWPlzU> (Erişim: 17.05.2022).

Web 6: Necati Çelik-Ahmet Meter 2 <https://youtu.be/cG0g3cphqnI> (Erişim: 22.05.2022).

**Çatışma Beyanı:** Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki ve dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

**Destek ve Teşekkür:** Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

**Etik Kurul Kararı:** Bu araştırma, Etik Kurul Kararı gerektiren maddeler arasında yer almamaktadır.

**Katkı Oranı:** Makale tek yazara aittir.